

Дигитална грамотност и дигитална конкурентоспособност в България: пресечни точки

Иван Вълчанов*

Резюме: Настоящата статия има за цел да открие и проследи взаимовръзките между дигиталната грамотност и дигиталната конкурентоспособност в България и другите страни – членки на Европейския съюз. Чрез анализ на статистически данни относно притежаваните дигитални умения от гражданите, степента на проникване на интернет, използването на дигитални услуги, електронно правителство и др. и класациите за дигитална конкурентоспособност, е направено сравнение с другите държави – членки на Европейския съюз, и са изведени конкретни изводи относно дигиталната грамотност като един от ключовите фактори за дигитална конкурентоспособност. Използваният за целите изследователски метод е метаанализ на официални статистически данни от Националния статистически институт (НСИ) и Евростат. Като част от изследването е извършен и сравнителен анализ на позициите на България и другите държави от ЕС в утвърдени

международни класации за дигитална грамотност, дигитална конкурентоспособност, медийна грамотност, и свобода на медиите, с което се проследява динамиката между изследваните обекти и се извеждат конкретни зависимости и фактори за тяхната поява. На база резултатите от проведените анализи са проследени тенденциите в дигиталния преход на България, очертават се причините за по-ниските позиции на страната спрямо другите европейски държави и са формулирани конкретни препоръки за повишаване на дигиталната грамотност, а с това – и на дигиталната конкурентоспособност, медийната грамотност и свободата на медиите.

Ключови думи: дигитална грамотност, дигитална конкурентоспособност, дигитален преход, интернет проникване.

JEL: B55, O33, O39.

Въведение

Дигиталната грамотност е едно от основните понятия, свързани с цифровия преход на обществата

* Иван Вълчанов е доктор, главен асистент в катедра „Медии и обществени комуникации“ на УНСС.

и адаптивността на всеки отделен гражданин към все по-дигитализираната инфраструктура. Дигиталната грамотност се отнася до компетенции, които са ключови както в професионалния, така и в личния живот. Това ги превръща и в значим фактор за дигиталната конкурентоспособност на една страна – многоизмерна структура, която обхваща различни фактори от процеса на дигитална трансформация (Stankovic et al., 2021). В средата на „Цифровото десетилетие“ в политиките на Европейския съюз и напрежата за развитие и усъвършенстване на нови технологии България отчита възходяща тенденция по основните показатели, формиращи дигиталната грамотност и дигиталната конкурентоспособност, но изостава в сравнение с другите държави от ЕС. Именно затова ще бъдат изследвани взаимовръзките между двете явления, с цел да бъдат изведени резултати, показващи областите, върху които трябва да се фокусира дигиталното развитие на обществото.

Преминавайки през редица трансформации в рамките на последните няколко десетилетия, понятието „дигитална грамотност“ към момента на изследване обединява и включва в себе си редица компетенции, разглеждани и като „медийна грамотност“, „информационна грамотност“, „информационни и комуникационни технологии (ИКТ)“, „мултиграмотност“, „нова грамотност“ и т.н. То включва и фактори отвъд технологичните умения за работа с дигитални технологии, а също и

редица когнитивни умения, които помагат на гражданите да водят пълноценен и безопасен живот в цифровата среда. Гледните точки към елементите на дигиталната грамотност също ще бъдат изследвани, за да бъдат очертани тенденциите в позицията на страната в свързаните с цифровите умения класации.

Обект на настоящото изследване е дигиталната грамотност, а предмет е начинът, по който развитието на ключовите ѝ компоненти влияе върху дигиталната конкурентоспособност на България, медийната грамотност и свободата на медиите.

Целта на изследването е да открие и сравни основните фактори от дигиталната грамотност, които директно влияят върху дигиталната конкурентоспособност за България и да ги сравни с тези на другите държави от ЕС. За да бъде постигната, ще бъдат изпълнени следните изследователски задачи: (1) ще бъдат изведени дефиниции за дигитална грамотност и дигитална конкурентоспособност; (2) ще бъде осъществен преглед на научна литература, изследваща взаимовръзките между тях; (3) ще бъде извършен анализ на данни относно основните показатели, съставляващи дигиталната грамотност; (4) ще бъде извършен анализ на позициите на България в различни класации, свързани с основните елементи на медийната грамотност.

Методологията на изследване е звукокомпонентна – метаанализ на данни от Националния статистически институт (НСИ) и Евростат и по основни

показатели от базите данни „цифрова икономика и цифровото общество – домакинства и физически лица“ и „НИРД, иновации и информационно общество“; и сравнителен анализ на престижни международни класации по дигитална грамотност, дигитална конкурентоспособност, медийна грамотност и свобода на медиите.

Основната хипотеза на изследването е, че има пряка взаимовръзка между дигиталната грамотност и повишаването на дигиталната конкурентоспособност на България и че двете понятия се влияят не само от технологични, но и от когнитивни фактори, които навлизат в полето на медийната и информационната грамотност и свободата на медиите, които по този начин също се превръщат във фактори за дигиталната конкурентоспособност на обществото. Резултатите от анализа на статистика и тези от анализа на международни класации ще покажат съответствие на позициите на България спрямо другите държави от Европейския съюз, както и конкретни взаимовръзки между изследваните показатели.

Литературен обзор

Дефинирането на основните изследвани обекти ни помага за по-ясното очертаване на взаимовръзките и пресечните точки между тях. Според Статистическия институт на ЮНЕСКО (2018) дигиталната грамотност е способността за достъп, управление, разбиране, интегриране, комуникация, оценка и създаване на информация

безопасно и по подходящ начин чрез цифрови технологии за заетост, достойни работни места и предприемачество. Тя включва компетенции, които са наричани още „компютърна грамотност“, „ИКТ грамотност“, „информационна грамотност“ и „медийна грамотност“. Международният телекомуникационен съюз (2010) също поставя акцент върху информационните и комуникационни технологии (ИКТ) и боравенето с тях като основен фактор за дигиталната грамотност – тя „се състои в това да се предоставят на хората концепции, методи и умения в областта на ИКТ, които да им позволят да използват и експлоатират ИКТ. Свързаната с това концепция за информационна грамотност се състои в предоставяне на хората на концепции и обучение, за да обработват данни и да ги трансформират в информация, знания и решения. Тя включва методи за търсене и оценка на информация, елементи на информационната култура и нейните етични аспекти, както и методологични и етични аспекти на комуникацията в дигиталния свят“.

The Royal Society (2012) разглежда дигиталната грамотност като един от фундаментите в развитието на човек – тя би следвало да присъства в палитрата от умения на децата в началното училище и да бъде възприемана от учителите аналогично на четенето и писането. Според доклада дигиталната грамотност е „основното умение или способност за уверено, безопасно и ефективно използване на компютър, включително: способност

за използване на офис софтуер, като текстови редактори, софтуер за електронна поща и презентации, способност за създаване и редактиране на изображения, аудио и видео, както и способност за използване на уеб браузър и интернет търсачки“. Към прегледа на технологиите към момента на настоящото изследване можем да добавим и правилното и етично използване на генеративен изкуствен интелект (GenAI), наред с ползването на търсещи машини. Европейската комисия (2025) разширява разбирането за дигитална грамотност отвъд техническите умения за работа с ИКТ – според онлайн справочника ѝ има пет основни области, които тя съдържа: (1) информационна грамотност; (2) комуникация и сътрудничество; (3) създаване на дигитално съдържание; (4) безопасност; и (5) решаване на проблеми. Уменията за безопасно използване на интернет и решаването на проблеми са свързани с фактори като критично мислене, умения за проверка и оценяване на информацията, логическо мислене, които от своя страна кореспондират с медийната и информационната грамотност, която също е засегната в настоящото изследване.

Осъзнаването на нуждата от дигитални умения, тяхното дефиниране и изследване датират и от по-ранни етапи в технологичното развитие – според Gilbster (1997) дигиталната грамотност е причина за „дълбока промяна в начина, по който възприемаме концепцията за грамотност, и че това ни принуждава да преосмислим начина,

по който намираме, оценяваме, организираме, четем и пишем информация“. Редица изследвания разглеждат дигиталната грамотност като фактор за приемане на технологиите (Kabaks, et al., 2023) и за цифров преход и развитието на технологиите в индустрията (Xicang, et al., 2024).

Изследвания, фокусирани конкретно върху дефиницията за дигитална грамотност и различните виждания спрямо нея в различни култури, контекст и периоди, разкриват нейната разнородна същност и връзката ѝ с групи видове грамотност (Purina-Bieza, 2020; Pangrazio et al., 2020). Дигиталната грамотност е тясно свързана с новите видове грамотност, медийната грамотност и дори мултиграмотността (Pangrazio et al., 2020). Според авторите дигиталната грамотност се фокусира най-вече върху технологиите. В някои изследвания например тя е тясно свързана с новинарските медии, докато дигиталната грамотност има по-широко значение, което включва „критична“ грамотност (грамотност, насочена основно към критичното мислене), „оперативна“ грамотност (насочена повече към адаптивността и вземането на решения) и „инструментална“ грамотност (основно свързана с изпълнение на конкретни задачи в дигитална среда).

Мултиграмотността се фокусира върху нарастващото езиково многообразие, породено от мултикултурализма, и разпространението на дигиталните медии – професионални новинарски медии и социални медии (Pangrazio

et al., 2020). Според Европейската комисия (2024) мултиграмотността е насочена към „взаимодействие с текстове, използващи множество начини на комуникация в различни медийни среди, всяка със свои собствени практики и стратегии“. Концепцията включва уменията, присъщи на грамотността, необходими за усвояване, интерпретиране, създаване и оценяване на мултимедията и мултимедийни текстове, с които се сблъскваме в дигиталната епоха.

Пречупена през гледната точка на децата, УНИЦЕФ (2020) определя дигиталната грамотност като „знанията, уменията и нагласите, които позволяват на децата да процъфтяват и да се развиват в един все по-глобализиран дигитален свят, като са едновременно в безопасност и овластени, по начини, подходящи за тяхната възраст, местни култури и контексти“. Дигиталната грамотност се проявява както в когнитивни, така и в технически умения (Loewius, 2016).

В българската научна литература дигиталната грамотност не е често изследвано понятие. В най-честите случаи в научни трудове, обучения на неправителствени организации, наръчници за учители и други ресурси дигиталната грамотност е разглеждана заедно с медийната (Milenkova, et al. 2020) – в проект „Дигиталната медийна грамотност в контекста на „общество на знанието“: състояние и предизвикателства“. Иванова (2020) описва дигиталната грамотност като фактор за развитието на човешкия

капитал – директна препратка към идеята за дигитална конкурентоспособност. Милenkова (2019) изследва дигиталната грамотност и дигиталните умения в контекста на „общество на знанието“. Организации като „Център за безопасен интернет“ и „Фондация Глобални библиотеки“ организират конференции и обучения, съответно по „дигитално-медийна грамотност“ и „медийно-дигитална грамотност за възрастни“. Към момента на изследване не е открита директна корелация между дигиталната грамотност и дигиталната конкурентоспособност, тенденциите и взаимовръзките между двете полета.

Според Guinea и Sharma (2025) бъдещето на конкурентоспособността на Европа е тясно свързано с бъдещето на нейната дигитална икономика. Цифровите технологии са сред „ключовите двигатели на растежа на производителността, помагачки на компаниите да подобрят бизнес процесите си, да рекламират своите продукти и услуги и да разработват нови“. Според авторите Европейският съюз има потенциала да бъде лидер в технологии като 6G, XG (10-гигабитов оптичен интернет), изкуствен интелект, квантови технологии и изчисления и гр., които ще формират основата на бъдещи търговски и военни иновации. Междувременно ЕС се стреми да постигне целите, заложи в политическата програма „Цифрово десетилетие 2030“ (2025), която предвижда четири основни пилона в общественото развитие на държавите членки: (1) дигитално

Дигитализация

квалифицирано население и висококвалифицирани цифрови специалисти; (2) сигурни и устойчиви цифрови инфраструктури; (3) дигитална трансформация на бизнеса; (4) дигитализация на обществените услуги.

Дефиницията за дигитална конкурентоспособност на IMD World Digital Competitiveness Ranking я определя като „капацитета на една икономика да възприема и изследва цифрови технологии, водещи до трансформация в правителствените практики, бизнес моделите и обществото като цяло“ (Bris, et al., 2017). Kalinkova (2025) изследва дигиталната конкурентоспособност като един от резултатите от развитието на електронно правителство, наред с технологичната инфраструктура и устойчивото развитие. Kiselakova et al. (2023) обръщат внимание на дигиталната конкурентоспособност като резултат от дигиталната трансформация, която представлява „всеобхватна промяна в обществото, фокусирана върху използването на ИКТ, с цел повишаване на производителността, икономическия растеж и конкурентоспособността“.

Методология и методика на изследването

Методологията на изследване е двукомпонентна – първият етап се състои в метаанализ на данни от НСИ и Евростат по основни показатели от базите данни „цифрова икономика и цифровото общество – домакинства и физически лица“ и „НИРД, иновации и информационно общество“. Вторият компонент

включва сравнителен анализ на позициите на България и другите държави от ЕС в утвърдени международни класации за дигитална грамотност, дигитална конкурентоспособност, медийна грамотност и свобода на медиите, с което се проследява динамиката между изследваните обекти и се извеждат конкретни зависимости и фактори за тяхната поява. Ограничението на изследването се отнася до конкретните показатели от базите данни, свързани едновременно с дигиталната грамотност и дигиталната конкурентоспособност, както и конкретни глобални класации, извършващи ранкинг по показатели относно гореописаните фактори. Данните за вторичния анализ са най-актуалните, налични към момента на изследването – за 2023 г. и 2024 г. Използваните данни при сравнителния анализ са за 2023 г., тъй като това е най-актуалната налична информация за дигитални умения на страните от ЕС, която служи като база за сравнение с позициите на страните в класациите за същата година, за да се постигне съпоставимост на данните и критериите в ранглистите. Описани са най-значимите изводи от метаанализа на данни, а сравнителният анализ е и илюстриран в графики и са изведени конкретни резултати.

Резултати

Според данните от НСИ и Евростат достъп до интернет през 2024 г. имат 92,14% от домакинствата, което поставя страната на 22-ро място от 27-те държави – членки на Европейския

съюз. Пет държави – Нидерландия, Люксембург, Финландия, Дания и Испания имат над 96% достъп.

България обаче е на последно място – и за държавите с по-нисък процент домакинства с интернет достъп – по следващите четири ключови показателя от общите данни за интернет проникването и използването на дигитални технологии като цяло. Данните за 2024 г. сочат, че 82,44% от хората в страната за последно са използвали интернет в рамките на последните три месеца – най-малко в ЕС, а в сравнението за регулярното използване на интернет (най-малко веднъж седмично, вкл. и всеки ден) България отново е на последно място – с 81,92%. Лидери по тези два показателя са Нидерландия, Финландия, Швеция, Ирландия и Люксембург.

От гледна точка на компютърни и дигитални умения България отново заема най-ниските позиции. В данните на Евростат (2023) за компютърни умения страната е последна по брой граждани, които са използвали таблици, писали са код на компютърен език, създавали са мултимедийно съдържание, използвали са софтуер за обработка на данни. Първите позиции и в областта на компютърните умения са на Нидерландия, Финландия, Швеция, Ирландия и Люксембург.

Дигиталните умения са най-значимият показател за дигиталната грамотност. Според данните (за 2023 г.) за наличието на основни и над основните дигитални умения (всички пет компонента са на основно или над основно

ниво) България е на предпоследно място пред Румъния с 35,52% от населението. В сравнението за дигитални умения над основните страната е последна в ЕС със 7,73%. Най-високи нива на дигитални умения над средните имат Нидерландия, Финландия, Ирландия и Дания.

България заема предпоследна позиция (пред Румъния) по ключовите показатели за използване на услугите на електронно правителство – интеракция с държавни институции (24,54% за 2024 г.), използване на уебсайт или приложение на държавна институция (31,76% за 2024 г.), използване на бази данни и регистри с обществена информация (6,85%). Най-малко българи (6,05%) са използвали средства за електронна идентификация в Европейския съюз. Отново най-добре представящите се държави по изброените показатели са Нидерландия, Финландия, Швеция, Ирландия и Люксембург.

Според данни на НСИ за 2024 г. 96,4% от предприятията в България имат достъп до интернет. Статистиката на Евростат обаче показва, че България е на последно място в ЕС по предоставяне на обучения за придобиване или награждаване на ИКТ уменията на служителите си както по сфера на дейност (всички сфери), така и по размер на предприятието (малки, средни и големи). Според индекса за дигитална икономика и общество (Digital Economy and Society Index – DESI) за 2024 г. България е на последно място в ЕС по брой малки и средни предприятия,

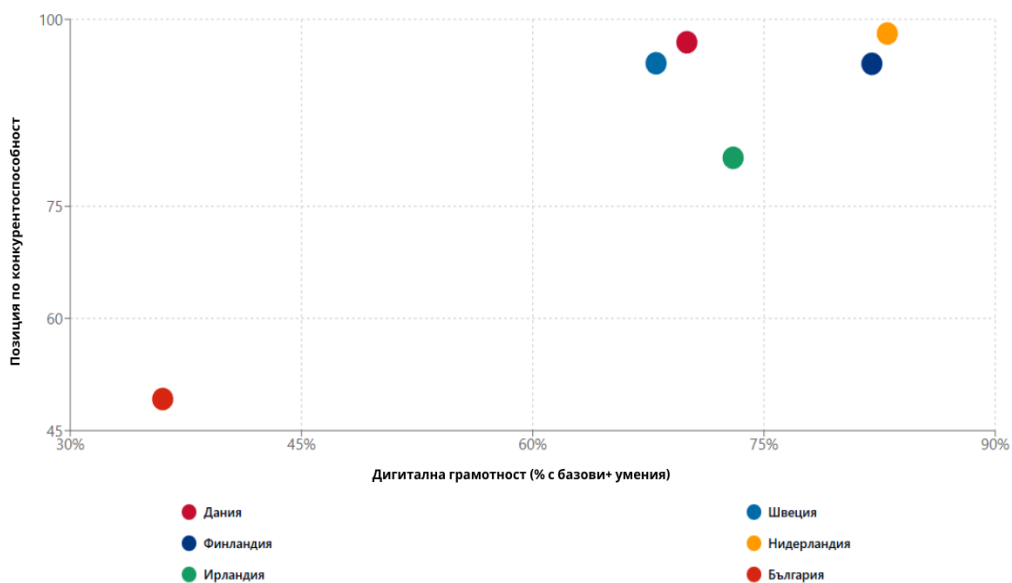
Дигитализация

достигнали поне основно ниво на цифрова интензивност.

Целта на следващия анализ е да бъдат открити пресечните точки на дигиталната грамотност и дигиталната конкурентоспособност. Сравнителният анализ е осъществен, като за база е взето нивото на общата дигитална грамотност за България на основно или над основното ниво (35,52%) и тези на водещите по показателя (както и по повечето анализирани в първия етап от изследването) – Дания, Швеция, Финландия, Нидерландия, Ирландия. В първия анализ са сравнени нивата на дигитална грамотност на съответните държави (според Евростат за 2023 г.) с позициите им в класацията

за дигитална конкурентоспособност IMD World Digital Competitiveness Ranking (2023). Резултатите от сравнението са визуализирани във фигура 1.

От сравнението на наличните дигитални умения на общества и позициите на държавите им по конкурентоспособност можем да изведем следните резултати: (1) България изостава с 39,2% процентни пункта по дигитална грамотност спрямо средното за анализираниите лидери (75,2%); (2) България има с 43,72 по-малко точки в класацията по конкурентоспособност спрямо средната стойност на лидерите (92,94); (3) Най-добре представящата се и по двата показателя държава – Нидерландия – има с 47 процентни пункта

Източници на данни: Евростат (Дигитални умения 2023) | IMD World Digital Competitiveness Ranking 2023

Фигура 1. Сравнение на ниво на граждани с основна и над основната дигитална грамотност (2023) и позициите в WDCR 2023 (IMD) на България и пет водещи държави от Европейския съюз

Източник: Визуализацията е авторска, създадена с Claude и Canva.

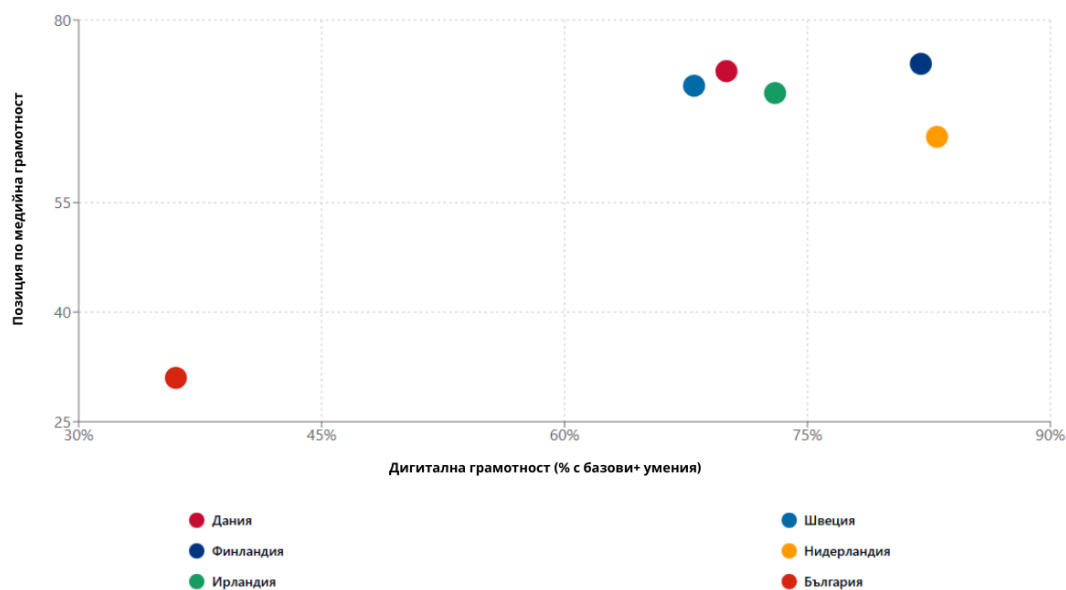
по-висока грамотност и 48,88 точки по-висока конкурентоспособност от България.

Във втория етап от сравнителния анализ са съотнесени нивото на дигитална грамотност на България се съотнася към лидерите за ЕС (Дания, Швеция, Финландия, Нидерландия, Ирландия) с позициите им в класацията за медийна грамотност на институт „Отворено общество“ за 2023 г. Резултатите от анализа са визуализирани във фигура 2.

След сравнението на наличните дигитални умения на обществата и позициите на държавите им по медийна грамотност наблюдаваме/достигахме го следните резултати: (1) сравнението

показва, че държави с висока дигитална грамотност са на високи позиции и в класацията по медийна грамотност; (2) България е с 39,4 точки под средния брой точки (70,4) на петте държави, с които е сравнена, по точки в класацията за медийна грамотност; (3) ясно се очертава тенденцията за взаимовръзка между нивата на дигитална грамотност, дигитална конкурентоспособност и медийна грамотност.

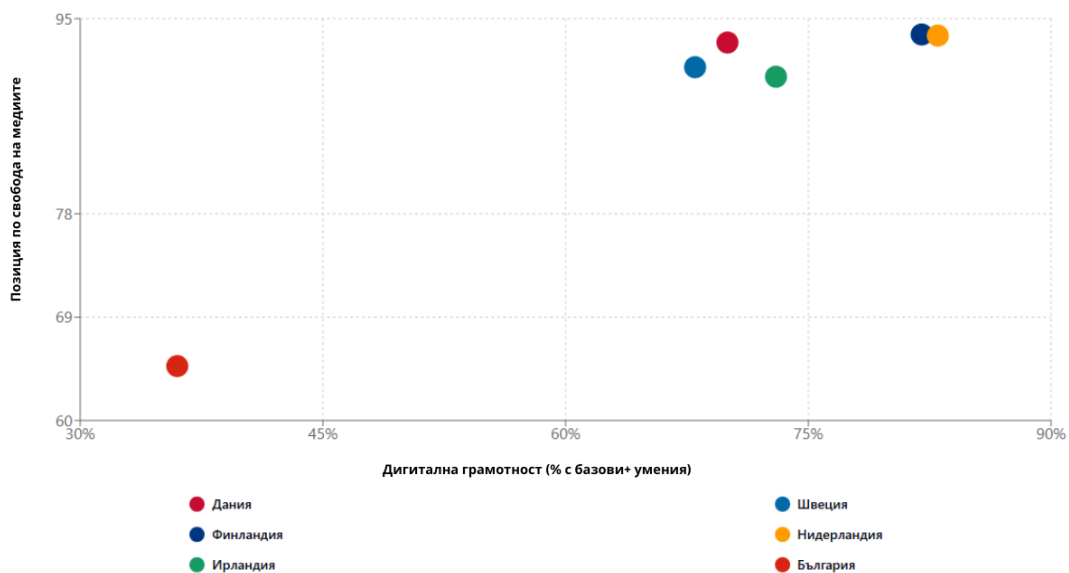
В третия етап от сравнителния анализ са съотнесени нивото на дигитална грамотност на България и лидерите за ЕС (Дания, Швеция, Финландия, Нидерландия, Ирландия според Евростат за 2023 г.) с позициите им в класацията за свобода на медиите

Източници на данни: IMD World Digital Competitiveness Ranking 2023 / Media Literacy Index 2023 (Open Society Institute - Sofia)

Фигура 2. Сравнение на ниво на граждани с основна и над основната дигитална грамотност (2023) и позициите в Media Literacy Index 2023 (Open Society Institute) на България и пет водещи държави от Европейския съюз

Източник: Визуализацията е авторска, създадена с Claude и Canva.

Източници на данни: Евростат (Дигитални умения 2023) | World Press Freedom Index 2023 (Reporters Without Borders)

Фигура 3. Сравнение на ниво на граждани с основна и над основната дигитална грамотност (2023) и позициите в World Press Freedom Index 2023 (Reporters Without Borders) на България и пет водещи държави от Европейския съюз

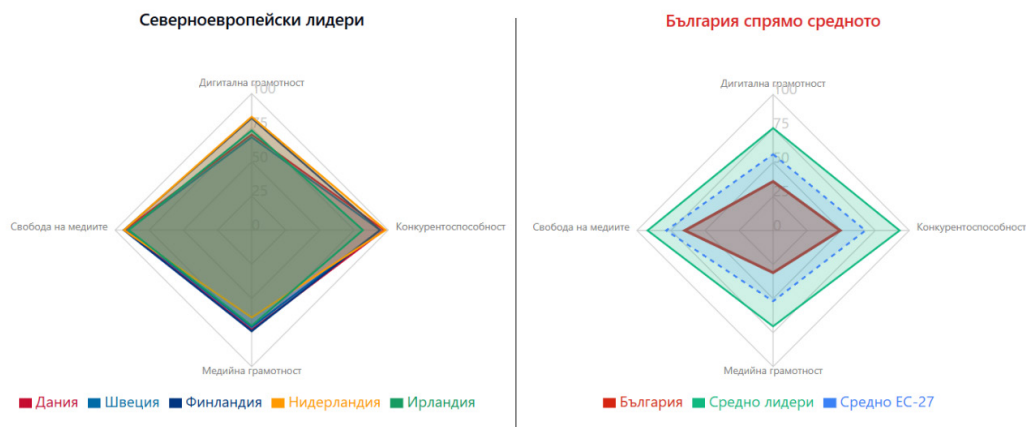
Източник: Визуализацията е авторска, създадена с Claude и Canva.

на „Репортери без граници“ за 2023 г. Резултатите от анализа са визуализирани във фигура 3.

От сравнението на наличните дигитални умения на обществата и позициите на държавите им по свобода на медиите наблюдаваме следните резултати: (1) Държави с по-свободни медии имат по-високи нива на медийна грамотност; (2) България изостава с 27,01 точки спрямо средния брой на анализираните водещи държави (92,15) в класацията за свобода на медиите; (3) ясно се очертава тенденцията за взаимовръзка между нивата на дигитална грамотност, дигитална

конкурентоспособност, медийна грамотност и свобода на медиите.

Още по-ярко очертаване на взаимовръзките между изследваните в сравнителния анализ показатели срещаме при съпоставянето на четирите едновременно, като в последното сравнение са отличени данните за България, за петте държави лидери и средните стойности за всички 27 държави – членки на Европейския съюз. Това показва реалната позиция на страната и тенденциите във всеки от показателите. Резултатите от пресичането на четирите изследвани досега показателя за 2023 г. – дигитална грамотност, дигитална конкурентоспособност,

Източници: Евростат 2023 | IMD WDCR 2023 | MLI 2023 | WPI 2023

Фигура 4. Сравнение чрез радарна диаграма на ниво на граждани с основна и наг основната дигитална грамотност (2023), позиции в WDCR 2023, позиции в Media Literacy Index 2023, позиции в World Press Freedom Index 2023 на България, пет водещи държави от Европейския съюз и средно за всички 27 държави – членки на ЕС

Източник: Визуализацията е авторска, създадена с Claude и Canva.

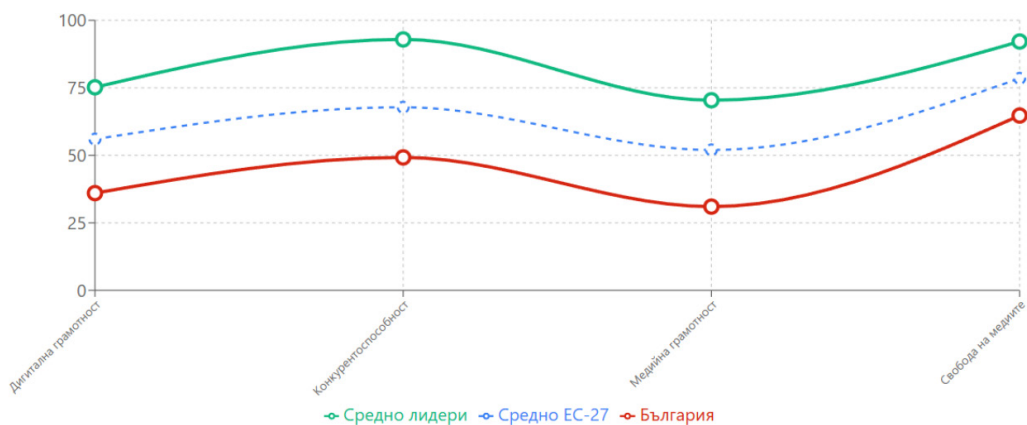
медийна грамотност и свобода на медиите са визуализирани във фигура 4.

За по-ясно визуализиране на взаимозависимостите между четирите показателя данните са представени в линейна диаграма във фигура 5.

Сравнението на показателите в четирите класации между България и най-добре представящите се държави от ЕС показва очаквана пропаст, но тенденциите се повтарят и при включване в анализа на средните стойности за всички държави членки. Това доказва динамиката между показателите, устойчивостта на взаимовръзките и пресечните точки между тях.

Изводи

От анализираните данни на Евростат в раздел „Дигитална икономика и общество“ можем да стигнем до извода, че достъпът на домакинствата до интернет не е достатъчна предпоставка за реалната дигитална грамотност на населението. Резултатите от метаанализа на данните показват, че България е в дъното на класациите (последно или предпоследно място) по ключовите показатели, свързани с използването на дигитални услуги, инструменти, електронно правителство, компютърни умения и дигитална грамотност, както и използване на ИКТ във всички сфери от бизнеса, независимо от размера на предприятията.

Източници: Евростат 2023 | IMD WDCR 2023 | MLI 2023 | WPFI 2023

Фигура 5. Сравнение чрез линейна диаграма на ниво на граждани с основна и наг основната дигитална грамотност (2023), позиции в WDCR 2023, позиции в Media Literacy Index 2023, позиции в World Press Freedom Index 2023 на България, пет водещи държави от Европейския съюз и средно за всички 27 държави – членки на ЕС

Източник: Визуализацията е авторска, създадена с Claude и Canva.

Липсата на технически умения на достатъчно добро ниво води и до проблеми с когнитивните умения в съвременната технологична среда.

От сравнителния анализ на дигиталната грамотност с класациите за дигитална конкурентоспособност, медийна грамотност и свобода на медиите достигаме до следните изводи:

- България не може да постигне дигитална конкурентоспособност без драстично подобряване на дигиталните умения на населението. Дефицитът на човешки капитал (36% базови дигитални умения срещу 56% средно за ЕС) създава огромна бариера за цифрова трансформация

както в правителствения, така и в бизнес сектора;

- дигиталната и медийната грамотност са тясно свързани – държавите, които са лидери в едната, са лидери и в другата, а България е в дъното и по двата показателя;
- свободните медии развиват критично мислене и осигуряват достъп до качествена информация. Демократичната медийна среда е основа за развитие на образованието и критичното мислене, докато в България двата дефицита се подсилват взаимно;
- България изостава системно по всички четири измерения, а лидерите постигат балансиран успех във всички области едновременно.

Образование → Дигитална грамотност → Критично мислене

Институции → Медийна свобода → Медийна грамотност

Инвестиции → Технологии → Дигитална конкурентоспособност

Фигура 6. Пресечни точки на дигитална грамотност, дигитална конкурентоспособност, медийната грамотност и свобода на медиите

Източник: Визуализацията е авторска, създадена с Claude и Canva

Това потвърждава необходимостта от холистичен подход – не може да се подобри само един показател, а всички са взаимосвързани. Анализът ясно показва, че България изостава значително и равномерно не само от северноевропейските лидери, но и от средното за целия ЕС по всички четири показателя.

Ключовите елементи на четирите индекса формират взаимосвръзана еко-система (фигура 6).

Интегрирането на дигиталната грамотност във формалното и неформалното образование, инвестирането в повишаването на дигиталната грамотност на служителите в гържавния сектор и компаниите, ученето през целия живот, използването на интернет и дигитални услуги трябва да бъдат

приоритетните фактори за повишаване на нивата на дигитална грамотност и дигитална конкурентоспособност на населението. Съществува директна взаимозависимост между дигиталната грамотност, дигиталната конкурентоспособност, медийната грамотност и свобода на медиите в целия Европейския съюз. От конкретните решения за подобряване на всеки фактор зависят и всички останали, а от резултата – позицията на България на картата на дигитална Европа.

Статията е част от университетски проект за научни изследвания на УНСС – НИД НИ-6/2024/А, Дигитална конкурентоспособност на социално-икономическата система на България.

Цитирани източници (References):

1. Иванова, М. (2020). Новата дигитална грамотност и човешкият капитал – парадигма за успешна адаптация и конкурентоспособност в условията на четвъртата индустриална революция. В *Българската мечта – позитивната концепция* (pp. 165-178). София, България: Нов български университет.
(Ivanova, M. (2020). Novata digitalna gramotnost i choveshkiyat kapital – paradigma za uspeшна adaptatsia i konkurentosposobnost v usloviyata na chetvartata industrialna revolyutsia. V *Balgarskata mechta – pozitivnata kontseptsia* (pp. 165-178). Sofia, Bulgaria: Nov balgarski universitet)
2. Миленкова, В. (2019). Дигитална грамотност и дигитални умения в съвременна перспектива. В *Етически изследвания*, 4(2).
(Milenkova, V. (2019). Digitalna gramotnost i digitalni umenia v savremenna perspektiva. V *Eticheski izsledvania*, 4(2))
3. Национален статистически институт. Предприятия с достъп до интернет. Налично в <https://www.nsi.bg/statistical-data/312/907>
(Natsionalen statisticheski institut. Predpriyatia s dostap do internet. Nalichno v <https://www.nsi.bg/statistical-data/312/907>)
4. Национален статистически институт. Достъп на домакинствата до интернет. Налично в <https://www.nsi.bg/statistical-data/315/924>
(Natsionalen statisticheski institut. Dostap na domakinstvata do internet. Nalichno v <https://www.nsi.bg/statistical-data/315/924>)
5. Bris, A., Cabolis, C., & Caballero, J. (2017). *The IMD World Digital Competitiveness Ranking 2017*. Retrieved from <https://imd.widen.net/view/pdf/vldyri8qcm/tc050-17.pdf>
6. European Commission. (n.d.). *Digital Decade DESI indicators* [Data set]. Retrieved from <https://digital-decade-desi.digital-strategy.ec.europa.eu/datasets/desi/charts/desi-indicators>
7. European Commission. (n.d.). *Glossary: Digital literacy*. Eurostat Statistics Explained. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Digital_literacy
8. European Commission (n.d.). *Multiliteracy: A new basic skill for the 21st century classroom*. School Education Gateway. Retrieved from <https://school-education.ec.europa.eu/en/discover/expert-views/multiliteracy-new-basic-skill-21st-century-classroom>
9. Eurostat (n.d.). *E-government activities of individuals via websites* [Data set]. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ciegi_ac/default/bar
10. Eurostat (n.d.). *Enterprises that provided training to develop/upgrade ICT skills of their personnel by size class of enterprise* [Data set]. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ske_itts/default/bar

11. Eurostat (n.d.). *Enterprises that provided training to develop/upgrade ICT skills of their personnel by NACE Rev.2 activity* [Data set]. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ske_itn2/default/bar
12. Eurostat (n.d.). *Households - level of internet access* [Data set]. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ci_in_h/default/bar
13. Eurostat (n.d.). *Individuals - frequency of internet use* [Data set]. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ci_ifp_fu/default/bar
14. Eurostat (n.d.). *Individuals - internet use* [Data set]. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ci_ifp_iu/default/bar
15. Eurostat (n.d.). *Individuals who have basic or above basic digital skills* [Data set]. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_sk_cskl_i21/default/bar
16. Eurostat (n.d.). *Interaction of individuals with public authorities* [Data set]. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_eid_ieid/default/bar
17. Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. New York, NY: Wiley Computer Publishing.
18. Guinea, O., V. Sharma (2025). *The future of European digital competitiveness*. Retrieved from <https://ecipe.org/publications/future-of-european-digital-competitiveness/>
19. Herold, B. (2016). What is digital literacy? *Education Week*. Retrieved from <https://www.edweek.org/teaching-learning/what-is-digital-literacy/2016/11>
20. IMD World Competitiveness Center (2023). *IMD World Digital Competitiveness Ranking*. Retrieved from <https://www.imd.org/centers/world-digital-ranking/>
21. International Telecommunication Union (2010). *World telecommunication/ICT development report 2010: Monitoring the WSIS targets*. Retrieved from https://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/wtdr_10/material/WTDR2010_e_v1.pdf
22. Kabakus, A.K., Bahcekapili, E. & Ayaz, A. (2023). The effect of digital literacy on technology acceptance: Anevaluationonadministrativestaffinhighereducation. *Journal of Information Science*, 51(4), 930–941. <https://doi.org/10.1177/01655515231160028>
23. Kalinkova, S. (2025). Electronic government as an engine for Bulgaria's digital competitiveness. In *33rd NISPAcee annual conference polycrisis and multi-level governance: Impacts, lessons learned, challenges and opportunities, May 22-24, 2025, Bratislava, Slovakia: E-proceedings*. NISPAcee PRESS. Retrieved from https://www.nispa.org/files/conferences/2025/e-proceedings/e-proceedings_NISPAcee_Conference_2025.html
24. Kiselakova, D., Sofrankova, B., Gombar, M. & Matijova, M. (2024). Modelling the impact of innovation performance on digital competitiveness: The key role of innovation and technologies. *Asian Economic and Financial Review*, 14(4), 295–311. <https://doi.org/10.55493/5002.v14i4.5020>

25. Loewus, L. (2016, November 8). What is digital literacy? *Education Week*. Retrieved from <https://www.edweek.org/teaching-learning/what-is-digital-literacy/2016/11>
26. Milenkova, V., Keranova, D., & Peicheva, D. (2020). Digital skills and new media and information literacy in the conditions of digitization. In *Advances in Educational Technologies and Instructional Design* (pp. 119–132). https://doi.org/10.1007/978-3-030-20135-7_6
27. Open Society Institute – Sofia. (2023). *Media Literacy Index 2023*. Sofia, Bulgaria: Open Society Institute. Retrieved from <https://osis.bg/wp-content/uploads/2023/06/MLI-report-in-English-22.06.pdf>
28. Pangrazio, L., Godhe, A.-L. & Ledesma, A.G.L. (2020). What is digital literacy? A comparative review of publications across three language contexts. *E-Learning and Digital Media*, 17(6), 442–459. <https://doi.org/10.1177/2042753020946291>
29. Purina-Bieza, K. (2020). Digital literacy. *International Journal of Smart Education and Urban Society*, 11(2), 1–13. <https://doi.org/10.4018/IJSEUS.2020040101>
30. Reporters Without Borders (2023). *World Press Freedom Index 2023*. Retrieved from <https://rsf.org/en/index?year=2023>
31. Royal Society (2012). *Shut down or restart? The way forward for computing in UK schools*. Retrieved from <https://royalsociety.org/~media/education/computing-in-schools/2012-01-12-computing-in-schools.pdf>
32. Stankovic, J.J., Marjanovic, I., Drezgic, S. & Popovic, Z. (2021). The Digital Competitiveness of European Countries: A Multiple-Criteria Approach. *Journal of Competitiveness*, 13(2), 117–134. <https://doi.org/10.7441/joc.2021.02.07>
33. UNESCO (2018). *Media and information literacy curriculum for teachers*. Paris, France: UNESCO. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000265403.locale=en>
34. UNICEF (2020). *Digital literacy for children: Exploring definitions and frameworks*. Florence, Italy: UNICEF. Retrieved from <https://www.unicef.org/innocenti/media/1216/file/UNICEF-Global-Insight-digital-literacy-scoping-paper-2020.pdf>
35. Xicang, Z., Bilal, M., Jiying, W., Sohu, J. M., Akhtar, S., & Itzaz Ul Hassan, M. (2024). Unraveling the factors influencing digital transformation and technology adoption in high-tech firms: The moderating role of digital literacy. *SAGE Open*, 14(4). <https://doi.org/10.1177/21582440241300189>

Digitalna gramotnost i digitalna konkurentosposobnost v Bulgaria: presechni točki

Ivan Valchanov

Digital Literacy and Digital Competitiveness in Bulgaria: Crossing Points

Ivan Valchanov

Abstract: This paper aims to discover and trace the correlations between digital literacy and digital competitiveness in Bulgaria and the other European Union countries. By analysing statistical data on the acquisition of digital skills by citizens, the level of Internet penetration, the use of digital services, e-government, etc. and the rankings for digital competitiveness, a comparison was made with other European Union member states and specific conclusions were drawn regarding digital literacy as one of the key factors for digital competitiveness. The research method used for the purposes is a meta-analysis of official statistical data from the National Statistical Institute (NSI) and Eurostat. As part of the study, a comparative analysis of the positions of Bulgaria and other EU countries in established international rankings for digital literacy, digital competitiveness, media literacy, and press freedom was also carried out, which tracks the dynamics between the studied objects and deduces specific dependencies and factors for their emergence. Based on the results of the analyses, trends in Bulgaria's digital transition have been followed, the reasons for the country's lower positions compared to other European countries have been identified, and specific recommendations have been formulated for increasing digital literacy, and thus digital competitiveness, media literacy, and press freedom.

Key words: digital literacy, digital competitiveness, digital transition, internet penetration.

JEL: B55, O33, O39.